

Kritik mot Försvarsmakten, Livgardet, för ändring av ett meddelat beslut till nackdel för den enskilde m.m.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 8 januari 2007, klagade AA på ryttmästaren BB, Livgardet, med anledning av ett beslut fattat av denne den 5 juni 2006 gentemot AA:s son CC. Han klagade vidare på det sätt som ärendet därefter handlagts och anförde bl.a. följande. CC utbildades till militärpolis vid Livgardet och avslutade sin tjänstgöring den 24 maj 2006, varvid han tilldelades betyg och en värnpliktsmedalj. Tidigt på morgonen påföljande dag blev han indragen i en händelse utanför Stockholms slott där soldater från en annan skvadron inom Livgardet fullgjorde vakttjänstgöring. En av deltagarna i CC:s sällskap uppträdde därvid klandervärdt och uttalade sig nedsättande om dem som ingick i vaktstyrkan och överskred vidare en bevakningslinje som var särskilt utmärkt på marken och som inte fick överskridas av civila. Ett mycket hårdhänt ingripande skedde då, något som kritiserades av CC i förhållande till vaktstyrkans chef. I beslutet den 5 juni 2006 angavs att han, på grund av sitt förehavande på Stockholms slott på morgonen den 25 maj 2006, inte längre bedömdes som lämplig att tjänstgöra som militärpolis i Försvarsmakten, att han inte längre var kvalificerad att söka internationell tjänst och att han skulle skicka in sitt nuvarande betyg och sin värnpliktsmedalj i ett bifogat kuvert.

AA:s klagomål kan sammanfattas enligt följande.

1. Det kan ifrågasättas om BB var behörig att vidta åtgärder med anledning av en händelse den 25 maj 2006, dvs. efter det att militärtjänstgöringen hade avslutats.
2. Beslutet den 5 juni 2006 fattades utan att CC bereddes tillfälle att yttra sig över händelsen eller över den information som BB fått genom kontakter med andra. BB fann inte heller anledning att utreda varför CC yttrade sig vid det aktuella tillfället, vilket särskilt med hänsyn till det betyg han tidigare erhållit borde ha gjorts. Beslutsunderlaget var således ofullständigt.

3. CC tillskrev BB vid två tillfällen, den 11 juni 2006 och den 30 oktober 2006, och lämnade sin syn på händelsen. BB har inte kommenterat dessa uppgifter.
4. BB var inte behörig att ålägga CC att återställa den värnpliktsmedalj som tilldelats honom då truppen hemförlovades den 24 maj 2006.

Utredning

Försvarsmakten anmodades att yttra sig över det som AA hade framfört.

I ett remissvar den 23 februari 2007 anförde Försvarsmakten, Högkvarteret, genom överbefälhavaren general DD, bl.a. följande (bilagda handlingar har här utelämnats).

Redogörelse för bakgrunden

CC genomförde sin militära grundutbildning som gruppbefälsuttagen vid Militärpolisen under perioden 1 augusti 2005 till den 26 maj 2006. Grundutbildningen fullgjordes vid Livgardet.

Den 24 maj avslutades CC:s tjänstgöring trots att han genom Pliktverkets beslut var inskriven för tjänstgöring fram till den 26 maj 2006. Anledningen till att CC uttryckningsrapporterades med fullgjord utbildning redan den 24 maj var att den 25 maj var helgdag varför CC och övriga värnpliktiga erhöll tjänstledighet den 25 och den 26 maj 2006. Före det att CC avslutade sin tjänstgöring erhöll han sitt militära betyg vilket var daterat den 17 maj 2006.

Under kvällen den 24 maj 2006 rapporterade vakthavande officeren vid Stockholms slott att CC och två kamrater hade uppträtt olämpligt och stört de värnpliktiga posterna vid slottet (bilaga 3 till Livgardets yttrande). Mot bakgrund av rapporten beslutade CC:s kompanichef, ryttmästare BB, genom en skrivelse till CC daterad den 5 juni 2006 att sänka CC:s militära betyg avseende lämplighet från betyget 8 till 5. Sänkningen av betyget innebar att CC kom att bedömas som godkänd i stället för det tidigare betyget, väl godkänd, samt att CC inte längre var kvalificerad för internationell tjänst. BB angav även i skrivelsen sitt beslut att CC skulle återlämna den medalj som han erhållit med anledning av sin värnpliktstjänstgöring.

CC ifrågasatte BB:s beslut i en skrivelse den 11 juni 2006 men erhöll inte något svar från BB eller Livgardet. Mot den bakgrunden vände sig CC den 16 juli 2006 till Överbefälhavaren och begärde en utredning i ärendet.

Efter utredning i ärendet fann Försvarsmakten i en skrivelse den 10 oktober 2006 (bilaga 2) att Livgardet inte ägt rätt att återkalla den medalj som CC erhållit. Vidare konstaterade Försvarsmakten att det av Högkvarterets utredning framkommit att BB inte erhållit CC:s skrivelse och vidarebefordrade därför en kopia av CC:s brev till BB för handläggning. BB besvarade därefter CC:s skrivelse den 23 oktober 2006 samt den 23 november 2006 (bilaga 1 och 2 till Livgardets yttrande).

Försvarsmaktens bedömning

Av 4 kap. 6 § i förordning (1995:238) om totalförsvarspplikt framgår att tjänstgöringstiden för en värnpliktig slutar den dag den värnpliktige enligt inkallelse avslutar sin tjänstgöring. CC var enligt beslut av Pliktverket inskriven för tjänstgöring fram till och med den 26 maj 2007 och omfattades följaktligen av bl.a. lagen om totalförsvarspplikt vid den tidpunkt när han rapporterades av vaktchefen vid

Stockholms slott. CC stod följaktligen under BB:s befäl vid tiden för den rapporterade händelsen och chefen för Livgardet eller BB hade exempelvis ägt rätt att med stöd av lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret kunnat pröva CC:s agerande disciplinärt. BB var följaktligen militär chef för CC till och med den 26 maj 2006 trots att CC hade avrustat och utryckningsrapporterats från Livgardet.

I fråga om de beslut som BB fattade genom skrivelsen den 5 juni 2005 så konstaterade Försvarmakten genom skrivelsen den 10 oktober 2006 att BB inte ägde rätt att återkalla den värnpliktsmedalj CC tidigare erhållit. Av Tjänstemeddelande för Försvarmakten den 26 februari 2003 framgår att medalj skall tilldelas värnpliktig som belöning för fullgjord värnpliktsutbildning om han eller hon erhållit värnpliktsbetyg 10-5-5. CC hade följaktligen rätt att behålla den värnpliktsmedalj han tidigare erhållit och enligt Försvarmaktens mening är det över huvud taget inte möjligt att i efterhand återkalla en tilldelad medalj på grund av en senare inträffad händelse.

BB ägde inte heller rätt att i efterhand ändra det värnpliktsbetyg CC erhållit. Försvarmakten har visserligen i ett flertal fall beslutat att ompröva beslutade värnpliktsbetyg och dessa omprövningar har då normalt också gjorts av det befäl som ursprungligen beslutade om det tidigare betyget (jfr JO beslut 2000/01 s. 260). En omprövning skall dock alltid följa bestämmelserna i förvaltningslagen (1986:223) (FL). Av 27 § FL framgår att en omprövning av ett betyg förutsätter att det ursprungliga betyget var uppenbart oriktigt men även att betyget kan ändras utan att det blir till nackdel för någon enskild part. Bestämmelserna i FL gäller dock under förutsättning att det tidigare betyget meddelats CC.

Av utredningen framgår att betyget 10-8-8 skriftligen hade överlämnats till CC före den 24 maj 2006. Det ursprungliga betyget var följaktligen i förvaltningsrättslig mening delgivet CC. Den ändring av betyget till 10-5-8 som BB beslutade var dessutom till uppenbar nackdel för CC och mot den bakgrunden förelåg inte rättslig grund för BB att ändra det betyg CC tidigare erhållit (jfr JO 2000/01 s. 434). Försvarmakten kommer mot denna bakgrund att tillse att CC erhåller det ursprungligt beslutade värnpliktsbetyget 10-8-8.

I fråga om BB:s handläggning vid omprövningen av CC:s värnpliktsbetyg så kan konstateras att det i förvaltningslagen inte föreligger några uttryckliga bestämmelser om skyldighet att kommunicera med berörda parter (jfr prop. 1985/86:80 s. 79). Detta sammanhänger med att en begäran om omprövning normalt begärs av den part som önskar en omprövning. Part som berörs av en omprövning är därför normalt helt införstådd med innehållet i handlingarna i det ärende som är föremål för omprövning. Enligt Försvarmaktens uppfattning måste emellertid 16 § förvaltningslagen ges motsvarande tillämpning även vid en omprövning enligt 27 § om det tillförs uppgifter i ärendet som part inte äger kännedom om. Mot denna bakgrund är det Försvarmaktens uppfattning att BB borde ha underrättat CC om innehållet i vaktchefens rapport och även givit CC möjlighet att yttra sig över vad som sägs i rapporten.

Försvarmakten finner sammanfattningsvis att ryttmästare BB var militär chef för CC fram till den 26 maj 2006. BB ägde emellertid inte rätt att återkalla CC:s värnpliktsmedalj och inte heller rätt att besluta om att sänka hans redan meddelade värnpliktsbetyg. BB borde även ha givit CC tillfälle att yttra sig över den rapport som vaktchefen upprättat och som var underlag för BB:s beslut, före det att BB beslutade i ärendet.

I bilaga 1 till remissvaret, yttrande från Försvarmakten, Livgardet, den 8 februari 2007, anfördes följande angående att BB inte tagit del av CC:s brev den 11 juni 2006 förrän i oktober 2006.

Livgardet finner dock anledning att se självkritiskt på den tidsmässiga hanteringen av korrespondensen. Alltför lång tid har åtgått i posthanteringen. Detta faktum kan dock inte belasta den anmälda officeren utan skall bli en fråga för översyn av våra administrativa rutiner.

I bilaga 2 till remissvaret, skrivelse från Försvarmakten, Högkvarteret, genom Försvarmaktens utbildningsinspektör, brigadgeneral EE, till CC den 10 oktober 2006, anfördes bl.a. följande.

Slutsats

Då Du ryckte in som gruppbefäl (PA805) och ryckte ut som ställföreträdande gruppchef (PA805 371) så har ingen ändring av värnpliktsnivån skett ("degradering").

Vidare har Livgardet enligt gällande praxis rätt att ändra vitsorden ända fram till och med utryckningsdagen.

Dock äger inte Livgardet rätt att återkalla Din värnpliktsmedalj då Du fortfarande har erhållit fullt godkända vitsord, vilket innebär att Du inte skall

återlämna densamma.

Enligt 4 § Förvaltningslagen (1986:223) skall frågor från enskilda besvaras så snart som möjligt. Enligt uppgift från major BB så har han inte fått Ditt brev daterat den 11 juni 2006. Högkvarteret kommer därför att vidarebefordra detta brev till honom för handläggning.

AA yttrade sig över remissvaret.

I beslut den 26 september 2007 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

1. Omprövning av betyget

Av 5 kap. 6 § förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt framgår att tjänstgöringstiden för en värnpliktig slutar den dag den värnpliktige enligt inkallelse avslutar sin tjänstgöring.

Jag finner inte skäl att ifrågasätta vad som anges i remissvaret om att CC var inskriven för tjänstgöring fram till och med den 26 maj 2007 och följaktligen i och för sig omfattades av bl.a. lagen om totalförsvarsplikt vid den tidpunkt när han rapporterades av vaktchefen vid Stockholms slott.

Av utredningen framgår att CC delgavs sitt betyg före den 24 maj 2006, dvs. den dag som han rent faktiskt avslutade sin tjänstgöring. En omprövning av detta kan därför, som anges i remissvaret, endast ske under vissa speciella omständigheter.

I 27 § förvaltningslagen (1986:223) anges att om en myndighet finner att ett beslut, som den har meddelat som första instans, är uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, skall myndigheten ändra beslutet, om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild

part. Skyldigheten gäller vidare även om beslutet överklagas, såvida inte klaganden begär att beslutet tills vidare inte skall gälla (inhibition).

Omprövningsskyldigheten enligt denna bestämmelse är en minimireglering. Den är inte avsedd att inskränka de omprövningsbefogenheter som myndigheterna har på sedvanerättslig grund (prop. 1985/86:80, s. 39 och 76). Enligt praxis vinner ett gynnande beslut inom förvaltningsförfarandet i allmänhet rättskraft. Beslutet kan i princip inte återkallas eller ändras av beslutsmyndigheten. Endast om en författningsbestämmelse medger det, om det gynnande beslutet försetts med återkallelseförbehåll, om beslutet av säkerhetsskäl fortsättningsvis inte skall gälla eller om beslutet meddelats till följd av att den enskilde vilselett myndigheten kan det upphävas (Hellners/Malmqvist: Förvaltningslagen med kommentarer, andra upplagan, 2007, s. 37 f.).

I CC:s fall var de aktuella ändringarna till uppenbar nackdel för honom. Därmed var ändringen av hans värnpliktsbetyg inte en tillåten omprövning enligt 27 § förvaltningslagen. Det finns ingen specialförfattning som reglerar möjligheten att ändra ett meddelat betyg för en värnpliktig. Utredningen ger inte heller stöd för att någon av principerna om ändring av gynnande beslut kan vara tillämplig (jfr JO 2000/01 s. 434). Jag instämmer således i bedömningen i remissvaret att det inte förelåg rättslig grund för BB att ändra det betyg CC tidigare erhållit. Jag är mycket kritisk till det inträffade. Jag finner det anmärkningsvärt att utredningen vid Forsvarsmakten, Högkvarteret, som gjordes på begäran av CC under hösten 2006 inte uppmärksammade felet utan tvärtom konstaterade att Livgardet enligt gällande praxis har rätt att ändra vitsorden ända fram till och med uttryckningsdagen.

2. Beslut utan hörande av CC

Att närmare utreda handläggningens överensstämmelse med reglerna om omprövning enligt 27 § förvaltningslagen framstår inte som meningsfullt med hänsyn till att, som ovan redogjorts för, dessa inte varit tillämpliga. Jag vill dock framhålla att en handläggning som syftar till att besluta till nackdel för den enskilde i ett ärende utan att höra denne inte står i överensstämmelse vare sig med allmänna förvaltningsrättsliga principer eller med t.ex. de regler som enligt lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m., gäller vid disciplinförfaranden.

3. Begäran om återställande av medaljen

Forsvarsmakten har anfört att CC haft rätt att behålla medaljen. Jag finner inte någon anledning att kommentera saken vidare.

4. Besvarande av CC:s skrifter

I 4 § förvaltningslagen anges bl.a. att frågor från enskilda skall besvaras så snart som möjligt.

Av utredningen framgår att BB inte erhållit CC:s skrift den 11 juni 2006 förrän i oktober 2006 i samband med Försvarmaktens utredning. Jag delar Försvarmaktens uppfattning att alltför lång tid har åtgått i posthanteringen internt hos Livgardet. För detta kan myndigheten inte undgå kritik. Mot bakgrund av vad som anges i bilagan till remissvaret om åtgärder för att förbättra rutinerna är något ytterligare uttalande från min sida inte påkallat.

Vad AA i övrigt har anfört om besvarandet av CC:s skrifter föranleder inte någon åtgärd från min sida.

Sammanfattningsvis ger utredningen i ärendet vid handen att Försvarmaktens handläggning av ärendet har varit förenad med stora brister. Jag utgår från att rutinerna numera är sådana att ett upprepande kan undvikas.

Med den kritik som ligger i det sagda avslutar jag ärendet.